

FINIS

Lukasgillets Medlemstidning

Nummer 18 | September 2020

MATS RYDSTERN
2019.

När jag var pojke, såg jag en stationskarl i Skålderviken – på den tiden då det fanns en station där – som flyttade polletterade cyklar genom att cykla på en cykel och samtidigt transportera en annan genom att hålla i styret på den andra cykeln... Jag tänkte: det ska jag lära mig, och denna enkla färdighet – att cykla med två cyklar – har jag haft stor nytta av många gånger. Jag lärde mig genom att ta efter stationskarlen och göra som han.

Finns det någon gräns – finis – för vad vi kan och bör lära oss? Vem sätter i så fall den gränsen? Vilket är målet – finis – för vårt lärande under livet? I den aktuella skolpolitiska debatten tycks man äntligen ha enat sig om att återgå till det som fungerade för 30 år sedan – ämnesbetyg i stället för kursbetyg. I skolpolitiken står synen på kunskap och lärande i centrum. Men debatten gäller inte bara vad som ska läras in och proportionerna mellan att lära in fakta och metoder att söka och kontrollera fakta i olika ämnen. Också hur vi lär är intressant och viktigt.

Till att börja med kan man observera att "lära" förekommer i olika sammansättningar med delvis skiftande förutsättningar och betydelse: "lära in", "lära ut", "lära av", "lära om", "lära från"...

I SAMBAND MED Corona-pandemin – för att anknyta till en annan aktuell debatt – har man diskuterat vikten av att utvärdera vad som gjorts och lära sig något både av det som fungerade väl och av det som fungerade mindre väl. När slutsatser ska dras är det viktigt att redovisa värderande utgångspunkter. Vilka grupper gynnades och missgynnades av vad som gjordes – och av vad som inte gjordes? På så sätt kan vi se till att vara bättre förberedda inför nästa pandemi. Frågan är inte om en sådan kommer utan när.

Lukas var som bekant enligt traditionen inte bara evangelist utan också målare och läkare. Hur lär man sig något av existentiella kriser? Hur går lärande inom konst och vetenskap till? Existentiella krisers dynamik och hur sådana kriser har hanterats under skiftande förutsättningar kan man läsa om i skönlitteratur. Där finns modeller och exempel som man kan förhålla sig till och lära sig något av.

Men bildkonst och vetenskap? Imitationen är en lite underskattad källa till kunskap. Förr utbildades målarna bland annat genom att göra kopior av mästarnas arbeten. Unga konstnärer lärde sig av deras sätt att behandla ljus och färg, av hur de valde motiv, skapade spännande och djärva kompositioner. På så sätt kunde de så småningom skapa sig själva, sin egen röst, sitt eget uttryck.

Imitation är också viktig i vetenskapen. Unga forskare kommer in i en forskargrupp och lär sig av mer erfarna kam-

*»Hur lär man sig något av existentiella kriser?
Hur går lärande inom konst och vetenskap till?
Existentiella krisers dynamik och hur sådana kriser har hanterats under skiftande förutsättningar kan man läsa om i skönlitteratur.
Där finns modeller och exempel som man kan förhålla sig till och lära sig något av.«*

rater. I vetenskapliga sammanhang framhålls ofta förebildernas och rollmodellernas betydelse. Detta gäller särskilt när etik och vetenskap ska integreras.

KUNSKAPER BEHÖVS för kreativt tänkande. För att kunna få uppslag till nya idéer, genom att exempelvis se analogier mellan problem, metoder och lösningar på olika områden, måste man ha lärt sig en hel del. För att kunna åstadkomma ett paradigmskifte, vilket är få förunnat, behövs inte bara djärvhet och kreativitet – det behövs också kunskap om hur vetenskap normalt bedrivs. För att kunna avlägsna sig från huvudvägen och hitta nya stigar, behöver man med andra ord först befinna sig på huvudvägen. Mödosamt arbete och besök i återvändsgränder ligger bakom många upptäckter där man bygger på föregångarnas arbeten. Detta gäller både vetenskap och konst.

Esaias Tegnér står ju staty i Lund och hans bostad har bevarats som ett intressant museum i centrala Lund. Han skrev på tal om lärande några mycket tänkvärda rader – som också har relevans för debatten om integration och kulturmöten, för att anknyta till en tredje debatt – i en dikt till Svenska Akademiens 50-årsjubileum:

*Där låg ett skimmer över Gustafs dagar,
fantastiskt, utländskt, flärdfullt om du vill,
men det var sol däri, och, hur du klagar,
var stodo vi, om de ej varit till?
All bildning står på ofri grund till slutet,
blott barbarit var en gång fosterländskt;*

"MAN LÄR SÅ LÄNGE man lever" är ett gammalt talesätt. Min far, som var lärare, sade ibland "Man lär, så länge man har elever". Lukaskillet erbjuder också många tillfällen till lärande, inte bara genom våra utflykter och de föredrag som hålls på våra höst- och vårmöten. Genom att helt enkelt träffa och samtala med människor med andra erfarenheter i Lukaskillet kan våra perspektiv förändras och fördjupas.

Vi hoppas alla att pandemin snart ska vara över och att vi inom kort kan återuppta vår verksamhet i normal omfattning. Till dess försöker vi kompensera gillet medlemmar genom detta extra nummer med utökad sidantal av *Finis*. ■

 GÖRAN HERMERÉN

Inbjudan till årsmöte på Lukasdagen den 18 oktober

Årsmötet hålls på **Grand Hotel i Lund** med start **klockan 18:00** och inleds med sedvanliga mötesförhandlingar. Dessa följs av ett föredrag av professor **Nils-Eric Sahlin** med rubriken:

"Om det sedeslösa och sköna"

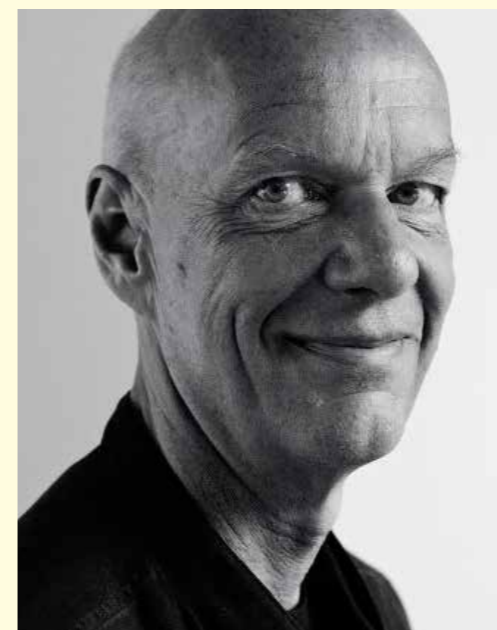
Efter föredraget följer **en diskussion om "moraliskt problematisk konst"** som kommer att inledas, och ledas, av vår ålderman, **Göran Hermerén**. Bröderna inbjuds att delta i denna diskussion.

Mötet avslutas traditionsenligt med en måltid och på menyn står även i år **ärtsoppa med tillbehör** och pannkakor med grädde och sylt följt av kaffe/te med en liten pralin.

Pris: 230 kronor (drycker, förutom vatten, ingår inte). Betalning sker utanför Stora salen, där också försäljning av diverse drycker sker. Både kort och kontanter accepteras.

Anmälan via e-post till gillesmastaren@lukaskillet.se senast måndagen den **12 oktober**. Möjlighet finns också att anmäla sig via telefon till skattmästaren, Robert Hofbauer, på 0705-371722.

VARMT VÄLKOMNA!

Med anledning av corona-pandemin gäller särskilda regler:

- ▶ I Stora salen kommer vi att sitta vid runda bord, **fem bröder vid varje bord** mot normalt åtta, nio. Antalet deltagare är begränsat till 60. **Först till kvarn gäller!**
- ▶ Om fler bröder vill delta i årsmötet och lyssna till föredraget kan de göra det sittande på balkongen – och om de önskar kan de också intaga den avslutande måltiden i en angränsande lokal på Grand Hotell.
- ▶ På balkongen finns plats för ytterligare max 30 bröder. Skulle fler vilja delta i årsmötet kan det komma att skjutas på framtiden medan övriga aktiviteter genomförs för de 90 först anmälda.
- ▶ **Samtliga platser** i Stora salen och på balkongen **ska vara intagna senast klockan 18:00. Inget mingel i Stora salen!**

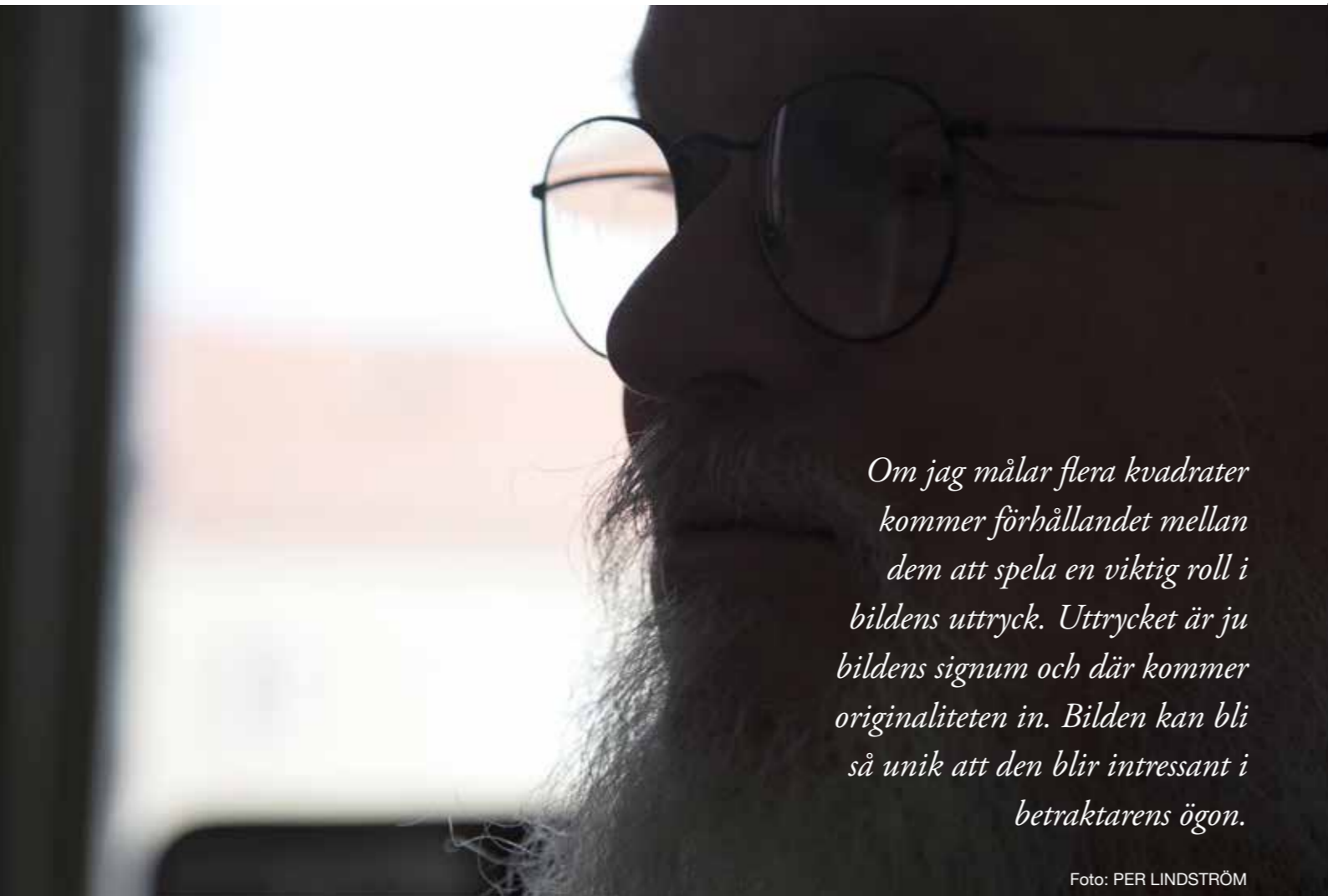
Nils-Eric Sahlin är professor i medicinsk etik vid Lunds universitet och är bland annat sakkunnig i Statens medicinetiska råd, medlem i EU:s forskningsetiska råd och ordförande i Vetenskapsrådets expertgrupp för etik. Han har också ett stort intresse för konst och är Lukasbroder. Foto: Tandläkartidningen

FINIS – organ för Lukaskillet i Lund ett sällskap med anor från 1898
 ▶ Hemsida: www.lukaskillet.se
 ▶ Gillets huvuduppgift: "att hålla konstens fana högt öfver slätten"

▶ Ålderman: Göran Hermerén
 ▶ Vice ålderman: Johan Stenström
 ▶ Skattmästare och webbställare: Robert Hofbauer
 ▶ Sekreterare: Mats Rydstern

▶ Ritmästare: Gunnar Ottosson
 ▶ Kommunikationsmästare & redaktör för *Finis*: Per Lindström / bildochmedia@telia.com
 ▶ Arkivare och bitr gillesmästare: Thomas Holm
 ▶ Gillesmästare: Ulf Kristoffersson

Om jag målar flera kvadrater kommer förhållandet mellan dem att spela en viktig roll i bildens uttryck. Uttrycket är ju bildens signum och där kommer originaliteten in. Bilden kan bli så unik att den blir intressant i betraktarens ögon.

Foto: PER LINDSTRÖM

■ GÖRAN MÖTER TORSTEN

Göran: Jag har alltid uppfattat dig som konkretist. Distinktionen mellan abstrakt och konkret konst är emellertid inte alltid helt enkel att tillämpa. Ett verk som visar en vit kvadrat på vit botten kan ses en sockerbit ovanifrån, och då är det en abstrakt bild. Men den kan också ses som en geometrisk figur som inte föreställer något utanför bilden, och då är verket ett exempel på konkret konst. Har du någon gång, som både Baertling och Mondrian, målat abstrakt eller föreställande?

Torsten: Jag har ju en traditionell utbildning med Havängs Målarskola 1965 där jag målade landskap och sedan Målarskolan Forum 1965/66 där jag målade stilleben och modell, plus en kort vistelse på Konstakademien i Paris 1969. Så visst har jag målat traditionellt avbildande tidigare.

Göran: Din konst är ju inte avbildande. Du skapar en ny och egen verklighet i och genom dina bilder. Varifrån kommer inspirationen till skapandet av dessa nya verkligheter?

Torsten: Inspirationen kommer inte från något särskilt håll. Jag använder de geometriska figurer som är konkretismens byggklossar. Jag arbetar med dem, prövar olika kombinationer och konstellationer till jag hittar något som känns spännande. Bilden talar om när den är färdig.

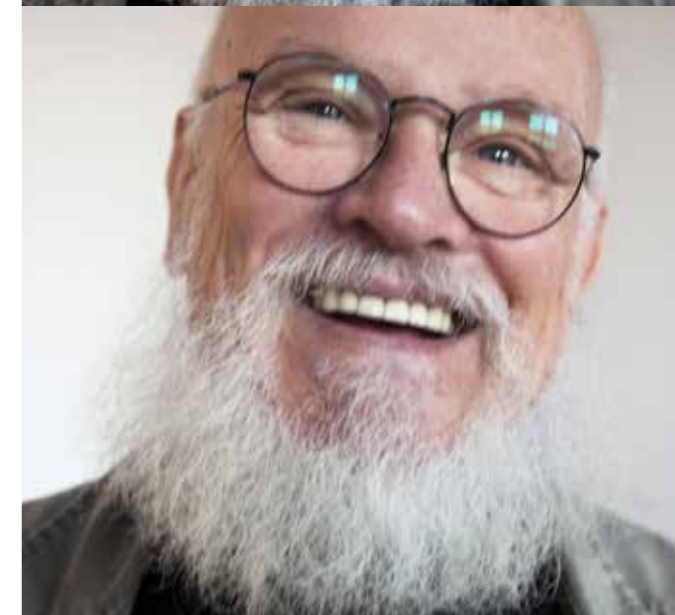
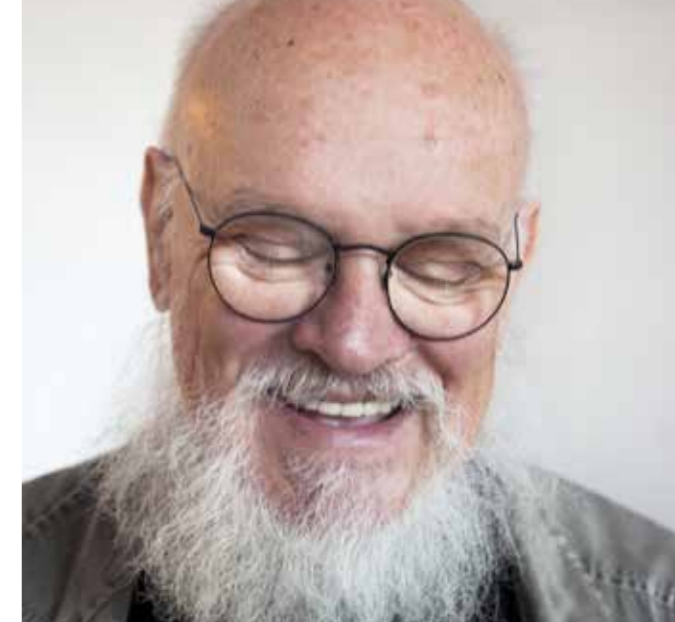
Göran: Kan man inte se din konst som en sorts forskning? Du utforskar formers, volymers och valörers egenskaper: hur de påverkar och påverkas av varandra. Det blir en sorts experimentellt konstskapande. I flera av dina bilder kombinerar du svarta kvadrater på många olika sätt. I en intervju år 2000 sade du: "Det är med kvadrater som med individer. En människa kan helt försvinna i en grupp, men om hon exponeras på rätt sätt kan hon få ett enormt värde." Kan du utveckla detta något? Hur ser du på konst som forskning?

Torsten: En kvadrat är en kvadrat, men den kan ju avbildas på olika sätt. Jag kan variera storleken på kvadraten i förhållande till bildytan och placeringen på bildytan är inte oväsentlig heller. Om jag målar flera kvadrater kommer förhållandet mellan dem att spela en viktig roll i bildens uttryck. Uttrycket är ju bildens signum och där kommer originaliteten in. Bilden kan bli så unik att den blir intressant i betraktarens ögon.

Utan tvekan är konst ett slags forskning, givetvis beroende på hur den konstnärliga verksamheten bedrivs. Första gången jag mötte denna fråga var på universitetet i Paris. Konstnärerna där ansåg sig vara forskare, de undersökte, experimenterade... och teoretiserade, till skillnad från konstnärerna på Konstakademien som utvecklade en hantverksskicklighet.

Göran: Varför använder du numera bara svart och vitt i dina bilder?

Torsten: Svart och vitt är så naturligt, skulle jag vilja säga. Vi möter det varje dag i pressen och i litteraturen. Inte blev nyheterna bättre för att fyrfärgstrycket började användas i tidning-

»... en svart och vit målning är den mest färgstarka«

... och i ateljén i Malmö ser Göran en ny form som han inte känner igen från Torstens tidigare produktion: »Det ser nästan ut som ett stiliserat munskydd.«
Varpå Göran ber Torsten kommentera det nya verket.

Konstnären Torsten Ridell är enligt Nationalencyklopedin utbildad vid Målarskolan Forum i Malmö och vid Université de Paris Vincennes 1970–73. Han är född 1946 och har framför allt arbetat med bilder skapade med hjälp av datorer. Färgskalan reducerades radikalt på 1970-talet till svart och vitt. Under en period komponerade han bilder med tunna svarta linjer på vit botten.

Man kan tillägga att han vistades i Paris och studerade vidare också vid ett annat universitet där 1975–82, att han inte bara gjort datagrafik utan också målningar i olika tekniker, bland annat akryl på duk, och att han är representerad på ett stort antal museer inom och utom landet (Frankrike, Holland, Tyskland, Ungern, Polen, Kanada). Sedan några år är Torsten Lukasbroder och bor numera i Malmö.

Vår första kontakt på det konstnärliga och konstteoretiska området går tillbaka till 2003, när jag hade glädjen att skriva texten till katalogen till utställningen "Konkret möte", som Torsten hade på Hishults konsthall tillsammans med Bertil Herlow-Svensson och Lars-Göran Persson, också han Lukasbroder.

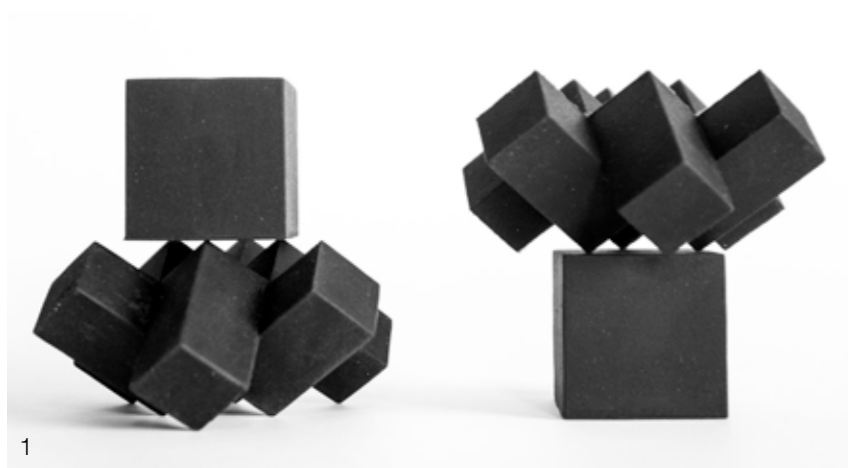
arna. Nyhetsflödet fortsätter som vanligt oavsett om det åskådliggörs i färg eller svart och vitt.

Svart och vitt bjuder på ett klart, direkt och effektivt uttryck att förmedla något med. Jag minns min första skolfröken som skrev med vit krita på svart tavla och vi elever kopierade med svart bläck på vit papper. Det var vackert. Lite mer högtidligt kan jag säga, vad det gäller färgvalet, så är ju vitt "ljuset" och svart "mörkret". Det blir ett binärt bildspråk, antingen – eller, svart eller vitt, och här har vi vår tids byggstenar 0 och 1, ett nutida språk skulle jag kunna tillägga.

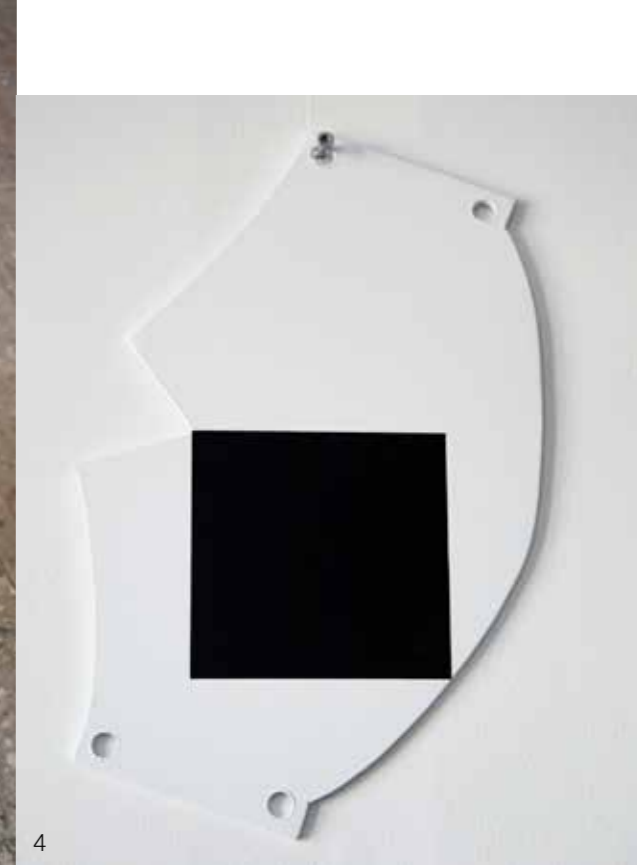
Jag får citera en konstnär som jag uppskattar, Victor Vasarely: "une oeuvre noir et blanc est le plus colorée, la plus dense et la plus différente de la nature environnante, elle même multicolore." Fritt översatt till svenska blir det att en svart och vit målning är den mest färgstarka och mest åtskilda från naturen som i sig är färgrik.

Göran: Vad gjorde att du fastnade för konkretismen?

Torsten: Det var som att lägga pussel utan att bli färdig. Hade jag varit surrealist hade jag trasslat in mig i konstiga tankegångar. Att tävla med naturen och måla figurativt tilltalade mig inte alls.

1 "Gummiprojekt". 2 "Stapelprojekt" (de två långsmala målningarna) och "Vertikal linje". 3 Stol i Torstens ateljé som fångade fotografens uppmärksamhet. 4 "COVIMETRY-Discursive Geomtry", i Kielke, Polen, och "Homage a l'artiste qui pleure dans sa tombe".

Sokrates säger på något ställe: "Jag menar däremot raka linjer och kurvor och former gjorda av dessa, platta eller som volymer, utförda med passare, linjal eller vinkel. Dessa former är inte vackra av någon speciell orsak eller för att de har någon uppgift, som andra ting. Utan de är alltid vackra av sin natur och ger oss sitt eget behag, helt fria från påträngande önsningar."

Göran: Vad vill du förmedla till betraktaren? När du intervjuades i samband med ett stipendium du fick från Emil Olssons minnesfond av Malmö Konstmuseum uttryckte du dig som om betraktaren fick avgöra om du hade något att förmedla eller om du levde i din egen slutna bildvärld. Din konst har ju inget tydligt politiskt budskap. Men som exemplet Mondrian visar kan en skenbar enkelhet på det kompositionella eller koloristiska planet dölja en stor innehållig komplexitet.

Torsten: Det är med konstnärer som med bilhandlare, man vill lita på dem, men ibland hittar de på och då är det verkligheten som gäller! Betraktaren får lita på sitt eget omdöme.

Göran: En fransk konstkritiker, Bernard Fauchille, har bland annat skrivit om dina verk (i fri översättning) att: "alltid kommer en lätt obalans att bryta all monoton och driva fram en ny dynamik och därmed en ny läsning av verket". Han tar också upp det skenbara lugn och den brist på tålmod som ligger bakom dina verk, framhåller att dina verk döljer ett oroligt temperament, samtidigt som han understryker hur noga planerat och kalkylerat ditt arbete är: "Inget är lämnat åt slumpen, allt är noggrant symmetriskt och kalkylerat enligt strikta uppfattningar som upprepar sig på verkets yta". Fauchille talar om hur ditt skenbara lugn kombineras med barockens upptäckter, energi och vitalitet.

Vill du kommentera detta, spänningen mellan kalkyl och oroligt temperament i dina verk?

Torsten: Behärskad "kreativitetsångest" skulle jag vilja kalla det. Jag hörde en intervju på radion för länge sen om en poet som skrev på förmiddagen och raderade på eftermiddagen. När det är så, så spelar det ju ingen roll vad du skriver, kreativiteten blir ju då meningslös för omgivningen. Du måste koncentrera dig och lämna spår efter dig. Det försöker jag göra i mina bilder, lämna övertygande spår!

Göran: Här på väggen ser jag en ny form som jag inte känner igen från din tidigare produktion. Det ser nästan ut som ett stiliserat munskydd. Vill du kommentera detta verk?

Torsten: Ja, det är baserat på en teckning av ett munskydd. Kuratorn skickade skissen till ett flertal konstnärer som arbetar med geometrisk konst. Jag blev inbjuden att vara med på en utställning i Polen, COVIMETRY, där namnet kommer från en kombination av orden "covid" och "trender i geometrisk konst". Det illustrerar hur något i samtiden kan inspirera konstskapande.

Göran: Målningen "Vertikal linje" är spännande. Liksom flera andra av dina målningar utmanar den vår perception och kittlar vårt intellekt genom att ställa frågor som vi inte hittar något omedelbart svar på.

Torsten: Jag vill gärna att betraktaren stannar upp och försöker komma underfund med vad det är i målningens uttryck som är gåtfullt. Denna målning har jag också gjort i större format. En del betraktare ser de två trianglarna, andra ser den vertikala linjen.

Göran: Har du några nya verk på gång?

Torsten: Ja flera. Ett av dem är den här tunna trästaven med fyra lika stora sidor. Den ska hänga på en spik på väggen. Tre av sidorna är målade svarta. Den fjärde sidan ska målas med gul självlysande färg. Staven ska hänga en bit ut från väggen, målningen är avsedd att ses som en svart målning eller linje på natten genom att väggen belyses av den självlysande färgen.

Göran: Kombinationer av svarta kvadrater är något som du arbetat en hel del med. Ibland är det några få, ibland många. Det finns målningar där kvadraterna kombinerats så att de bildar en sammanhängande yta som delar målningen i tre fält, två vita och ett svart.

Torsten: Ja, jag har arbetat med svarta kvadrater i både målningar och skulpturer. Jag har till och med gjort skulpturer som man kan vända upp och ner. Kvadrater i tredje dimensionen blir ju en kub, och jag har gjort skulpturer där kuberna hålls ihop med gummiband. På så sätt kan man leka med kubernas positioner och skulpturens balans. Men i målningen, som är statisk i motsats till skulpturen, har jag staplat kuberna på varandra så det kan ses som en balansakt.

Göran: Vad är MADI-manifestet för något?

Torsten: MADI-manifestet skrevs 1948 av några sydamerikanska konstnärer i Argentina med avancerade idéer om hur konstens kunde och borde utvecklas.

Carmelo Arden Quin var konstnären som tog MADI-idéerna till Europa. I och för sig så kom fröet från Europa. Carmelo hade varit elev hos Torres Garcia, som var vän med Mondrian, men återvänt till Sydamerika för att bland annat undervisa.

Göran: Berätta om dina kontakter med sydamerikanska konstnärer bakom detta manifest!

Torsten: MADI kom till Europa 1952 med den uruguayanske konstnären Carmelo Arden Quin. Jag träffade honom i Paris. Vi fann varandra, vi hade gemensamma intressen, den konkreta konsten och de goda franska vinerna. I MADI var bildytan en viktig del i bildskapandet. Rektangeln är konstnärens tvångströja, som konstnär måste du befria dig från rektangeln. Jag träffade Arden Quin vid ett flertal tillfälle i Paris och vi filosoferade över våra konstnärliga uttryck. Vi deltog i gemensamma utställningar i Frankrike, Ungern, Italien och Japan och mina vyer vidgades.

Göran: Ett av dina verk inköptes till Malmö museum 1976. Det innehåller inte bara raka linjer och svarta och vita ytor. En linje bryter sig ut, böjer av mjukt åt vänster och lämnar diagonalernas och de raka linjernas strikta formspråk. Vill du kommentera denna bild?

Torsten: Jag ställde ut den på min debututställning i Malmö hos Galleri Ferm 1976, gjorde nog målningen redan 1975 när jag var stipendiat på Cité des Arts i Paris. Jag hade upptäckt linjernas kraft på bildytan. Upprepningen av ett bildelement på ytan var intressant i mina ögon men bilden fick inte bli monoton, så jag lät en linje avvika och en spänning uppstod på bildytan som fullbordade verket.

Den dåvarande muséopedagogen på Malmö Konstmuseum Lotte Ehrenstråle kallade målningen "olydighetstavlan". Svarta linjer på vit botten, där en linje avviker, olydigheten presenterad enligt henne! Kan det vara ett självporträtt? ■

▼ GÖRAN HERMERÉN

EN FÄRG

”TINTOMARA! TVÅ TING äro hvita – Oskuld – Arsenik.” Så lyder det berömda mottot för C J L Almqvists roman *Drottningens juvelsmycke*, 1834. (Frans G Bengtsson berättar att det förr i världen fanns de som använde frasen vitt i kaffet om arsenik; nuförtiden rör det sig om mjölk.) En massa andra ting kan förvisso också vara vita, såsom snö, svanar, liljor, lakan, mjöl, moln, jul och hår.

Den vita, okulörta färgen är den ljusaste av alla färger, och den ”utsänder ljus av samtliga våglängder (o. därför eg. saknar färg)” heter det i Svenska Akademiens ordbok. Färgen kan i många språk symbolisera och beteckna renhet, oskuld, kyskhet, sanning, hopp, helighet, magi, sorg.

Vit ingår i en rad stående talesätt och jämförelser: ett vitt äktenskap (utan sexualumgänge), vit som ett lakan (mycket blek), en vit lögn (oskyldig, moraliskt försvarbar), vita pengar (lagliga, hederliga), vit vecka (utan alkohol eller rea på vitvaror), vitt vin (ljust, mer eller mindre gult) och en vit natt (sömlös).

Tillsammans med motsatsfärgen svart ingår vitt i några uttryck: göra/vända svart till vitt (förvanska sanningen, förbättra något dåligt) och ge någon svart på vitt (klara bevis på något, egentligen ’skriftligt’).

Politiskt laddad har färgbeteckningen varit och kan vara när den används om ljushyllta människor. Fortfarande kan man i den politiska debatten träffa på anspelningar på Rudyard Kiplings dikt *The White Man’s Burden* från 1899, som från början var en uppmaning till vita kolonistörer att ta ansvar för och visa omsorg om icke-vita folks välfärd.

Apropå Vitryssland/Belarus har man förr talat om det vita, röda och svarta Rus i det gamla Kievriket. En polsk lingvist har

»Den vita, okulörta färgen är den ljusaste av alla färger, och den utsänder ljus av samtliga våglängder (o. därför eg. saknar färg) heter det i Svenska Akademiens ordbok. Färgen kan i många språk symbolisera och beteckna renhet, oskuld, kyskhet, sanning, hopp, helighet, magi, sorg.«

funnit att en venetiansk kartograf på 1400-talet var den förste som nämnde de tre Rus samtidigt: *Rossia bianca*, *Rossia rossa*, *Rossia negra* (det vita, röda, svarta Rus). Han visste att i tatarisk namngivning stod svart för norr, vit för väster och röd för söder. I så fall skulle svarta Rus ha varit det moskovitiska Rus, vita Rus det västliga, det vill säga Vitryssland/Belarus och det röda Rus det sydliga, i dagens Ukraina. De slaviska språkens ord för vit är: belij, beo, bily, bijel, biały.

De germanska språken har ett och samma ord för vit: hvid, kvit, hvítur, weiß, wit, white, men svenskan har en del vita lånord med latinskt ursprung. Latinets *albus* ’vit’ finns i alba ’(vit) mässkjorta’, album (som inte behöver vara vitt) och, via portugisiskan och spanskan, albino, förr ibland kallad ”vit neger”. Vitfläckssjukan heter i medicinsk terminologi *vitiligo*, ett latinskt ord som är obesläktat med vit och betyder ’hudutslag’ och är bildat till *vitium* ’fel, brist, skada’.

Nästan alla romanska språk, med undantag av rumänskan, ratade modersspråkets *albus* och hämtade sitt ord för ’vit’ från det germanska *blank* ’glänsande (vit)’: *blanc*, *bianco*, *blanco*. På olika vägar och i olika former har detta romanska vit-ord sedan kommit till oss: (efterrätten) *blancmanger*; *blankett*; *carte blanche*; *in blanko*. ■

BO BERGMAN

han till staden där han första gången såg dagens ljus. Och i början av 1940-talet förverkligade han sin dröm om en bostad med tillhörande ateljé på en naturskön plats i det skånska landskapet. Den milsvida utsikten över byn Bonderup med kyrka, lanthandel och vindmölla är ett återkommande motiv i hans konst.

Karlmark var Lukasbroder och gästspelade vid minst ett tillfälle som Lukasmålare – här en plansch från med en plansch där han häcklar den tidens konstkritiker i Malmö; nestorn **Hakon Hedemann-Gade** i *Sydsvenskan*, *Arbetets* kritiker **Marianne Nanne-Bråhammar**, **Kristian Romare**, tongivande kritiker i *Sydsvenskan* på 1950-talet, **Adolf Anderberg**, veteranen i *Skånska Dagbladet* – och som ”en tuff brud i lyxförpackning” **Birgit Rausing** som på den tiden skrev konstkritik i *Kvällsposten*. **Anders W Mårtensson** noterar i *Finn. Lukasgillet 100 år* apropå 1950-talets konstdebatt att ”boskillnaden mellan det avantgardistiska och framåtsträvande konstlivet i Skåne och en speciell Lukasskola” blev alltmer uppenbar...

Lukasmålaren, tillika gillet sittande sekreterare **Mats Rydstern**, stötte på Gerhard Karlmark för ett tiotal år sedan, då han letade efter en ateljé och fick tips om en ledig sådan på cykelavstånd från Lund och hade alltså chansen att hyra Karlmarks utanför Bonderup, men valde att flytta till Kullahalvön. ■ PL

I VÅRAS FICK *Finis* ett tips om ett övergivet hus med en ateljé inte långt från Lund. Genom fönstren kunde tipsaren **Karsten Runerheim** skymta kvarlämnad konst som skvallrade om att det inte var ’vem som helst’ som hade bott och arbetat här. Var det möjligen en gammal Lukasbroder?

Spåren ledde till **Gerhard Karlmark**, född i Malmö den 22 augusti 1905 och död i Höör, på sjukhuset i Orup, den 21 maj 1976. Han var ”en av Skånes många framstående konstnärer”, vars talang märktes redan i unga år och trots att han växte upp under enkla förhållanden var ”en som det skulle kosta på”.

Efter studier på ’Konstfack’ i slutet av 1920-talet återvände

EN FÄRGMAKRES BERÄTTELSE

Det var inte en hotande pandemi som förra våren fick Lukas ritmästare att köpa en stor smörgåstårta och åka till sommarhuset på Österlen och isolera sig. Nej, det var ambitionen att till den egna färgfabrikens stundande 30-årsjubileum skriva om **linoljefärg, kärlek och Genarp**.

Det blev en bok om linfröets historia, om färgtillverkning, om färgmakare **Gunnar Ottossons** personliga resa – och om hur han som ung konstnär väckte nytt liv i vår gamla och hållbara linoljetradition.

Finis bjuder här på några smakprov hämtade från en färgstark och läsvärd bok, författad av Lukasgillets färgglade ritmästare.

Färgmakare Gunnar Ottosson från Genarp på en Lukasplansch från år 2000, målad av tidigare ritmästaren Sune Rudnert.

Den 8 oktober 1958 öppnade jag för första gången mina ögon. Det var på BB i Jönköping, och för mina föräldrar Birgitta och Ingvar var jag det första barnet av fyra. Pappa var folkskollärare som hade fått sin första tjänst 1955 i Vaggeryd...

NÄR JAG SKULLE välja gymnasielinje var det mycket nära att jag valde jordbrukarlinjen men pappa övertygade mig om att det var svårt att bli jordbrukare om man inte ärvde en gård.

Jag var inte van vid att gå ut och dansa, men med festvärme i bröstet vågade jag bjuda upp.

PÅ HÖSTEN 1980 flyttade jag in i Helenes lägenhet. En tvåa i norra delen av Växjö. Jag hade fått ett nytt jobb på ett lägenhetsboende för utvecklingsstörda. Jag hade ingen utbildning, men man ville kvotera in en man som jobbade på helgerna. De boende kunde ibland bli våldsamma och man ville trygga tillvaron för den övervägande kvinnliga personalen med en man med fysisk styrka. Jobb varannan helg, fredag åtta timmar, lördag tio timmar, söndag tio timmar samt måndag åtta timmar. Ledig tio dagar. Perfekt för en med konstnärliga ambitioner tänkte jag (och det var det också).

Jag ville verkligen komma in på någon konstskola. Thomas Holm från Stockholm, som jag träffat på en sommarkurs i måleri i Bohuslän och som jag nu brevväxlade med, hade ju kommit in på konstutbildning i huvudstaden. I sina brev berättade han om olika övningar de gjorde på skolan. Teckning var viktigt, volymer, varma och kalla färger. De hade modell också. Jag funderade på hur jag skulle bära mig åt för att få fram bra arbetsprover inför ansökningar till konstskolor under våren och bestämde mig för att inrätta en egen målarskola.

Tack vare att jag spelade i Vaggeryds A-lag i fotboll hade jag ett visst anseende på fabriken men jag led av osäkerhet och tristess.

PÅ VÅRVINTERN 1981 hade jag tillräckligt med arbetsprover för att kunna söka till flera olika skolor. Jag hade tidigare sökt teckningslärarutbildningen på Konstfack i Stockholm och kommit in, men när jag fick antagningsbeskedet kände jag att teckningslärare ville jag inte bli. Jag ville pröva lyckan på en konstnärlig utbildning och skickade in mina bilder till Konstakademien i Stockholm, Valand i Göteborg samt Målar- och Skulpturskolan i Malmö på våren.

Det fungerade bra mellan Helene och mig, och vi bestämde att förlova oss i den franska helgedomen Notre Dame i Paris i samband med en planerad tåguffarresa i maj. Så blev det också, ►

och vi hade en härlig resa till Frankrike, med många besök på muséer och även en tur till den sydfrenska staden Arles, där Vincent van Gogh hade arbetat en tid. Under hela resan fanns det dock i tankarna hur det skulle gå med mina ansökningar. Skulle jag komma in på konstskola?

Vi anlände tidigt klockan fyra på morgonen till stationen i Alvesta. Tåget körde inte vidare till Växjö och vi var trötta och sega, men hade turen att få lift med ett tidningsbud, som stuvade in oss och vårt bagage bland stora högar av morgontidningar. Väl hemma öppnade vi lägenhetsdörren och möttes av tre veckors post som låg på dörrmattan. Ivrigt letade jag efter brevet och till min stora glädje och lättnad låg det där. Vi har glädjen att meddela att Gunnar Ottosson har blivit antagen till Målar- och Skulpturskolan Forum i Malmö.

... Det finns naturligtvis en liten hemlighet i varje färgmakres receptbok och den förblir fortsatt hemlig för läsaren.

SOM KONSTNÄR MÅSTE man ha värlivna färger och jag hade hittills rivit allt för hand, men nu måste jag ha hjälp av ett motordrivet valsverk. Jag letade i telefonkatalogen efter färgtillverkare i Skåne och började ringa. Jag presenterade mig som en konstnär som ville köpa ett litet valsverk eftersom jag

tillverkade egna färger till mina tavlor. Efter några samtal fick jag napp på LIWA färgfabrik i Kvarnby som hade ett laboratorievalsverk som de inte använde. Priset var tretusen kronor, vilket jag hade råd med, och jag fick hjälp med transporten av maskinen till Lönngatan. Nu kunde jag börja tillverka på riktigt, och med stor energi och glädje började jag blanda och riva färg på maskinen som fick plats i en övergiven hörna i bottenplanet i ateljéhuset. Maskininvesteringen gjorde att jag kunde tillverka konstnärsfärger i större kvantiteter än jag använde, och djungeltelegrafens budskapet att Gunnar sålde bra färger till konstnärer.

Färgförsäljningen innebar välkomna extrainkomster som kunde stoppas i den tunna plånboken. Min frus kusin Magnus som drev gården Bolsgård i Gemla utanför Växjö skulle panela om boningshuset och blev intresserad av mina färger, och vi kom överens om att jag skulle tillverka en vacker gul kulör till fasaden. Man provar först på slakten heter det ju, och det var en härlig känsla att kunna producera färg till ett helt hus på den lilla maskinen.

Djungeltelegrafens fungerade som marknadsföring, telefonen började ringa och beställningarna började trilla in.

Isbn: 9789151932057
Utgivare: Ottosson Färgmakeri

RECENSION

»En resa från de vajande skånska linfälten – till pigmenten i den franska jorden«

DET MÅSTE HA VARIT på gamla majorens tid som någon fick för sig att en annons i *Sydsvenska Dagbladet Snällposten* inte bara skulle vara ögongodis utan också förföra luktsinnet. När det var dags för den stora glassfabriken att annonsera årets nyheter var stunden inne, bestämde denne någon, och hällde några burkar vaniljpulver i trycksvärta.

Det var på den gamla goda tiden då färsk dagstidningar doftade trycksvärta och läsarna blev svarta om fingrarna efter ivrigt bläddrande i avisen, som uppslagen fyllde ett helt frukostbord i en blygsam tvåa i Holma – och ett halvt middagsbord i en villa med Öresundsutsikt i Limhamn.

Sydsvenskan spred nästa dag en obestämd doft av vanilj.

Om det satte fart på glassförsäljningen var det ingen som kom ihåg när jag fick höra historien som ett varnande exempel. Budskapet var tydligt, att jag som ny bildchef inte skulle hitta på några hyss, som att försöka införa färgbilder. På gamla, fina *Sydsvenska Dagbladet Snällposten* – det sista var viktigt – gör vi som vi alltid har gjort: ”Färgbilder, nej tack!”

”Kom ihåg att verkligheten är svartvit”, upprepade den gamle nattchefen som ett mantra när det var dags att hitta de rätta, läs säljande, löpsedelsorden.

Problemet var inte den första dagens doftsensation utan att tidningarna fortsatte att lukta vanilj i dagar och veckor och att läsare med känsliga näsor ansåg att lukten framkallade samma svårartade huvudvärk som tidningens konservativa ledarsida under stundom kunde framkalla.

JAG KOM ATT TÄNKA på historien när jag första gången fick nasa på *En bok om linoljefärg kärlek och Genarp* av Gunnar Ottosson och kände den förföriska doften av äkta linolja. ”Inte har dom”, tänkte jag, men anade ugglor i mossen eftersom jag känner bokens påhittige formgivare (med ett förflutet på en reklambyrå i Malmö som *Sydsvenskan* under några år anlitate).

Boken doftar härlig linolja också ett halvår efter utgivning – en doft som framkallar en fin känsla av omsorg, kvalitet och hemma-mys. Så långt från stinkande vanilj man kan komma!

Foto: PER LINDSTRÖM 2018

► Brevvännerna G. Ottosson och T. Holm på dansk konstrunda.

SÅ VAR DET DAGS IGEN! Tillväxten i företaget fortsatte som förut och vi kände än en gång att det var trångt om plats och undersökte möjligheten för en ny tillbyggnad. Den tillåtna gränsen att bebygga var 60 procent av den totala tomtarealen och vi hade några kvadratmeter till innan det var fullt. Denna gång var behovet störst att bygga en större pack- och distributionsavdelning. Vår webb-butik ökade snabbt med många paket varje dag, våra återförsäljare blev också fler, och exporten ökade raskt och stod nu för 30 procent av vår totala försäljning.

Citaten är hämtade ur Gunnar Ottossons
En bok om linoljefärg kärlek och Genarp.

Och långt ifrån de skrytsamma framgångssagor som berättas i radions Sommar i P 1 och de skräckskildringar av en barndom i typ ’mörkaste Småland’ som anses förklara varför hen blev som hen blev.

Det är inte heller en bok, nej den är ett halvt bibliotek samlat mellan två hårda pärmar. Ett riktigt kunskapslyft för alla som gillar ”äka linoljefärg”. Läckerter presenterat av bokens projektledare och formgivare Pär-Ola Bruhn och fotograferna Gunnar Nydrén och Henrik Malmqvist, därtill med ett fulländat tryck signerat *Finis* tryckeri i Malmö, CA Andersson.

Gunnar känns lika trygg som berättare som bildkonstnär vid sitt staffli. Han berättar om sin ’livsresa’ – från småländska Vaggeryd till skånska Genarp och från de vajande skånska linfälten till pigmenten i den franska jorden.

En bok om linoljefärg kärlek och Genarp tar med läsaren på en djupdykning i äkta linolja (tillsammans med konservator Yngve Magnusson), förmedlar en läsoplevelse om målarfärgens slow food, och varnar för miljö- och hälsorisker med zink.

Här finns fakta, men också kuriosa. Det var, får vi veta, Carl von Linné som gav linet dess namn ’Linum ustiatissium’, vilket betyder ’det allra mest användbara’. Ord som känns som ett väl valt betyg på ”den mest användbara boken” för alla som vill måla på riktigt – och lära kännare vår ritmästare.

Köp den! Läs den! Och låt den gärna ligga framme. ■

▼ PER LINDSTRÖM

HÖSTEN ÄR HÄR och våra Lukasmålare funderar som bäst på vad de ska uppmärksamma när de snart ska kommentera det gänga året på Julgillet. Här några tips:

► Mössen flyttar in och mössen flyttar ut... och alldeles gratis är det inte heller i en gammal lärdomsstad. 99 000 kommunala kronor för ”tre små råthål” signerade Anonymouse är ett skapligt kvadratmeterpris – också i Lund.

► I somras ’rasade’ en debatt på *Expressens* kultursida om konstnärens rätt att uttolka sin egen konst. Traditionen bjuder att konstnären ska vara tyst och konsten definieras av invigda kännare. Bra tyckte till exempel **Andreas Gedin**, att den konstnärliga forskningen spår ut den makt som innehas av curatorer, intendent, kritiker, institutionschefer, förläggare, professorer, gallerister, redaktörer, koreografer, konsthandlare med flera.

Lars Vilks avslutade debatten och slog fast att konstnären måste vara tyst: ”Om konstnären börjar tala eller skriva om sin konst övergår han till att bli en av uttolkarna.”

Vilks noterade att problemet med konstnärlig forskning är att man då måste blanda vetenskap och konst och att konsten alltid blir ett störande element som måste elimineras med hjälp av intellektuella ridkonster: ”Inget ont i det, tvärtom är det en ständig tillgång för att göra konstverken intressanta och ge upphov till ännu fler tolkningar. Och ur konstens synpunkt är teoretiska texter ett konstnärligt material.”

Frågan om hur konstvärldens agenter urskiljer konstnärlig kvalitet återkom i debatten – och Vilks fick sista ordet: ”Förmodligen [genom] ett ordlöst val som sedan förses med lämpligt textinnehåll som motiv för den uppfattade kvaliteten.”

► Gillesmästare **Ulf Kristoffersson** har många strängar på sin lyra. Bland annat ingår han i ett sk tema på Pufendorfinstitutet som samlar ett dussintal forskare som diskuterar olika aspekter av den nya tekniken CRISPR/Cas9 för att studera arvmassan – den sk gensaxen. Dessa hans insikter i ämnet gjorde att han blev kallad att invigningstala på Borås konstmuseum då **Paula Paccini** ställde ut ett antal verk i surrealistisk anda, inspirerade av gensaxens möjligheter att förändra organismer och celler.

Ulf förklarade i sitt tal att han kanske var lite omdömeslös som tackat ja, men att han borde besitta också de insikter som behövs för att inviga en konstutställning eftersom han är Lukasbroder.

Konstnären var på grund av sjukdom kvar i sitt hemland, Australien, men representerades av sin make. Ulf rapporterar att ett 80-tal personer övervarade ceremonin ”som kunde genomföras utan några negativa yttringar från publiken”.

► ”Ur spår!” hörs FNL:arna taktfast skalla (som i fornstora dar) allt medan **Åsa-Hanna** och **Sfinxen** testkörs i uppförsbackarna mot EES – och stadens övriga politiker hörs tyst mumla ”Ur led är tiden”. Ofta med tillägget att allt nog ska ordna sig bara vi tvättar händerna och håller avstånd till varandra. Det senare gärna med hjälp av lite hönskit! ■

KÖPER OCH SÄLJER
Wiwén Nilsson
Gösta Adrian-Nilsson

zimmerdahl
ANTIQUES AND DESIGN AB